Сучасны стан і пэрспэктывы захаваньня арганізаванай беларускай дыяспары ў Паўночнай Амэрыцы

Даклад Згуртаваньня Беларусаў Канады, 5 верасня 2026 г.

Паважаныя ўдзельнікі Зьезду, дарагія сябры!

Калі мы гаворым пра беларускую дыяспару ў Паўночнай Амэрыцы, то маем на ўвазе значна больш, чым супольнасьць людзей беларускага паходжаньня. Мы гаворым пра арганізаванае грамадзкае асяродзьдзе, якое на працягу многіх дзесяцігодзьдзяў захоўвала беларускую нацыянальную ідэнтычнасьць, мову, культуру і гістарычную памяць далёка ад сваёй гістарычнай Бацькаўшчыны.

Сёньня перад намі стаіць важнае пытаньне: якім ёсьць сучасны стан гэтай арганізаванай дыяспары і што неабходна зрабіць, каб яна працягвала існаваць і разьвівацца ў будучыні?

Гістарычная спадчына як падмурак дзейнасьці

Беларускія арганізацыі ў Канадзе і Злучаных Штатах паўсталі дзякуючы самаахвярнай працы некалькіх пакаленьняў эміграцыі. Нашыя папярэднікі стварылі царкоўныя і грамадзкія асяродкі, будавалі культурныя цэнтры, арганізоўвалі беларускія школы, выдавалі газэты і часопісы.

Гэтыя структуры фармаваліся ў зусім іншых гістарычных умовах. Іх галоўнай задачай было захаваньне беларускай самасьвядомасьці ва ўмовах, калі незалежнай беларускай дзяржавы не існавала, а магчымасьці свабоднага нацыянальнага разьвіцьця на радзіме былі абмежаваныя.

Сёньня мы карыстаемся вынікамі працы гэтых людзей і нясем адказнасьць за працяг іхняй справы.

Новыя выклікі для беларускай супольнасьці

Арганізаваная беларуская дыяспара ў Паўночнай Амэрыцы знаходзіцца на этапе пераменаў.

З аднаго боку, мы маем багаты арганізацыйны досьвед, усталяваныя структуры, назапашаныя архівы, культурную спадчыну і рэпутацыю ў канадзкім і амэрыканскім грамадзтве.

З другога боку, мы сутыкаемся з сур'ёзнымі выклікамі.

Першы выклік звязаны са зьменай пакаленьняў. Пакаленьне заснавальнікаў дыяспарных арганізацый перадае адказнасьць маладзейшым беларусам, якія маюць іншы жыцьцёвы досьвед, іншыя прыярытэты і іншыя спосабы камунікацыі.

Другі выклік звязаны з асыміляцыяй. Праз некалькі пакаленьняў многія беларусы ўжо не валодаюць беларускай мовай у той ступені, у якой валодалі ёю іхныя бацькі ці дзяды. Гэта натуральны працэс для любой іміграцыйнай супольнасьці, але ён патрабуе адказу з нашага боку.

Трэці выклік паўстаў у выніку новай хвалі беларускай эміграцыі апошніх гадоў. У Канаду і ЗША прыбылі тысячы новых беларусаў, якія прынесьлі з сабой новыя прафэсійныя навыкі, новыя грамадзкія ініцыятывы і новае бачаньне беларускай будучыні. Аднак інтэграцыя новых і старых асяродкаў адбываецца не заўсёды лёгка і патрабуе ўзаемных намаганьняў.

Найважнейшыя дасягненьні апошніх гадоў

Нягледзячы на выклікі, беларуская дыяспара Паўночнай Амэрыкі прадэманстравала значную жыцьцяздольнасьць.

Мы назіраем адраджэньне цікавасьці да беларускай гісторыі і культуры. Павялічылася колькасьць культурных і адукацыйных праектаў. Больш актыўна выкарыстоўваюцца сучасныя сродкі камунікацыі. Беларускія арганізацыі супрацоўнічаюць паміж сабой, а таксама з украінскімі, балтыйскімі, польскімі і іншымі супольнасьцямі Цэнтральнай і Ўсходняй Эўропы.

Асабліва важным зьяўляецца тое, што беларуская тэма стала больш заўважнай у грамадзкім жыцьці Канады і Злучаных Штатаў. У гэтым заслуга як даўніх дыяспарных арганізацый, так і новых грамадзкіх ініцыятываў.

Пэрспэктывы захаваньня арганізаванай дыяспары

Будучыня беларускай дыяспары залежыць не столькі ад колькасьці беларусаў у Паўночнай Амэрыцы, колькі ад нашай здольнасьці арганізоўвацца і супрацоўнічаць.

На думку Згуртаваньня беларусаў Канады, існуе некалькі ключавых напрамкаў працы.

1. Пераемнасьць пакаленьняў

Неабходна сьвядома рыхтаваць новае пакаленьне кіраўнікоў беларускіх арганізацый. Маладзёны павінны атрымліваць магчымасьць удзельнічаць у прыняцьці рашэньняў ужо сёньня, а не толькі ў будучыні.

2. Захаваньне беларускай мовы

Мова застаецца найважнейшым элемэнтам нацыянальнай ідэнтычнасьці. Таму падтрымка беларускіх адукацыйных праграмаў, летнікаў, курсаў і моладзевых сустрэчаў павінна заставацца прыярытэтам.

3. Аб'яднаньне розных хваляў эміграцыі

Беларуская дыяспара павінна быць адкрытай для ўсіх беларусаў незалежна ад часу іх прыезду ў Паўночную Амэрыку. Нашай мэтай павінна стаць не падкрэсьленьне адрозьненьняў, а пошук таго, што нас аб'ядноўвае.

4. Лічбавая прысутнасьць

Будучыня грамадзкага жыцьця ў значнай ступені будзе адбывацца ў лічбавай прасторы. Беларускія арганізацыі павінны ўпэўнена выкарыстоўваць сучасныя інфармацыйныя тэхналёгіі для камунікацыі, адукацыі і захаваньня гістарычнай памяці.

5. Партнэрства і супрацоўніцтва

Ніводная арганізацыя ня можа сама вырашыць усе задачы. Патрэбныя супольныя праекты паміж беларускімі арганізацыямі Канады, ЗША і іншых краінаў, а таксама супрацоўніцтва з шырэйшым канадзкім і амэрыканскім грамадзтвам.

Прыклады ўдзелу моладзі ў жыцьці дыяспары

Калі мы гаворым пра пераемнасьць пакаленьняў, важна не толькі заклікаць моладзь далучацца да існуючых структураў, але і даваць ёй рэальныя магчымасьці для ініцыятывы і лідэрства.

У апошнія гады можна назіраць шэраг станоўчых прыкладаў. Маладыя беларусы арганізуюць культурныя фэстывалі, канцэрты, сустрэчы беларускіх кніжных клубаў і дыскусійныя пляцоўкі. Яны ствараюць беларускі кантэнт у сацыяльных сетках, падтрымліваюць інтэрнэт-праекты, прысьвечаныя гісторыі і культуры Беларусі, і дапамагаюць даносіць беларускі голас да шырэйшага грамадзтва.

Асабліва важную ролю адыгрываюць студэнцкія і маладзёвыя суполкі. Унівэрсытэцкія беларускія клюбы могуць стаць месцам, дзе фармуецца новае пакаленьне грамадзкіх дзеячаў. Для многіх маладых людзей менавіта ўдзел у такіх ініцыятывах становіцца першым крокам да актыўнай грамадзкай дзейнасьці.

Добрым прыкладам уключэньня моладзі могуць быць:

- удзел маладых беларусаў у радах і кіраўніцтве арганізацыяў;
- стварэньне маладзёвых камітэтаў пры беларускіх суполках;
- арганізацыя летнікаў і лідэрскіх сэмінараў для беларускай моладзі;
- мэнтарскія праграмы, у якіх прадстаўнікі старэйшага пакаленьня перадаюць свой досьвед маладым актывістам;
- валянтэрскія і дабрачынныя праекты, якія аб'ядноўваюць беларусаў розных узростаў;
- выкарыстаньне сучасных фарматаў камунікацыі, такіх як падкасты, відэапраекты і анлайн-дыскусіі.

Важна разумець, што маладое пакаленьне будзе падтрымліваць беларускія арганізацыі толькі тады, калі адчуе, што ягоны голас мае значэньне. Таму неабходна не проста запрашаць моладзь на мерапрыемствы, а ўключаць яе ў працэс прыняцьця рашэньняў і даваць магчымасьць самастойна рэалізоўваць свае ідэі.

Будучыня арганізаванай беларускай дыяспары ў Паўночнай Амэрыцы будзе залежаць ад таго, наколькі пасьпяхова мы здолеем ператварыць моладзь з удзельнікаў нашых праграмаў у кіраўнікоў і стваральнікаў новых праектаў.

Калі гэта адбудзецца, беларуская супольнасьць ня толькі захаваецца, але і атрымае новы імпульс для разьвіцьця.

Паспяховыя прыклады маладзёвых ініцыятыў

Аптымізм адносна будучыні беларускай дыяспары грунтуецца не толькі на нашай гісторыі, але і на канкрэтных прыкладах дзейнасьці маладых беларусаў.

Адным з найбольш вядомых прыкладаў зьяўляецца *Згуртаваньне беларускіх студэнтаў* (ЗБС),[1] якое на працягу многіх гадоў аб'ядноўвае студэнцкую моладзь вакол адукацыйных, культурных і грамадзкіх праектаў. ЗБС здолела захаваць сваю дзейнасьць нават ва ўмовах перасьледу і стала школай грамадзкага лідэрства для многіх маладых беларусаў.

Іншым прыкладам можна лічыць *Беларускі моладзевы хаб*,[2] які пасьля 2021 году ператварыўся ў сапраўдны цэнтр маладзёвай актыўнасьці. На яго базе дзейнічаюць адукацыйныя, культурныя і праваабарончыя праграмы,

---

1 https://zbsunion.org/ - *Згуртаваньне беларускіх студэнтаў* (ЗБС), таксама вядомае як Belarusian Students' Association (BSA), з'яўляецца адной з найстарэйшых незалежных беларускіх студэнцкіх арганізацый. Арганізацыя ўзнікла напрыканцы 1980-х гадоў на хвалі перабудовы і беларускага нацыянальнага адраджэння. Афіцыйна зарэгістравана Міністэрствам юстыцыі Беларусі ў 1992 годзе. У 2001 годзе была пазбаўлена дзяржаўнай рэгістрацыі рашэннем Вярхоўнага суда Беларусі. У цяперашні час дзейнічае як незалежная студэнцкая арганізацыя і кааліцыя студэнцкіх ініцыятыў Беларусі. *Дэклараваныя мэты* – Паводле ўласных матэрыялаў, ЗБС: абараняе правы і інтарэсы студэнтаў; падтрымлівае акадэмічныя свабоды; выступае за развіццё студэнцкага самакіравання; падтрымлівае беларускую мову, культуру і нацыянальную самасвядомасць; выступае за дэмакратычныя прынцыпы ў сферы адукацыі. Пасля прыходу да ўлады Аляксандра Лукашэнкі арганізацыя працягвала дзейнасць у якасці незалежнага студэнцкага руху і ўдзельнічала ў кампаніях супраць абмежаванняў у сістэме адукацыі. Падчас пратэстаў 2020 года і наступных рэпрэсій шэраг студэнцкіх лідараў і актывістаў быў затрыманы або асуджаны ў межах так званай «справы студэнтаў». Пасля гэтага ЗБС актыўна дзейнічае пераважна за межамі Беларусі і супрацоўнічае з іншымі незалежнымі студэнцкімі аб'яднаннямі. ЗБС з'яўляецца часткай еўрапейскай студэнцкай супольнасці і з 1999 года згадваецца як член або партнёр European Students' Union (ESU).

2 *Беларускі моладзевы хаб* (БМХ, Belarusian Youth Hub) - грамадская пляцоўка для беларускіх арганізацый, ініцыятыў, журналістаў і актывістаў, якая дзейнічае ў Варшаве. Хаб выкарыстоўваецца як каворкінг, адукацыйны, культурны і грамадскі цэнтр для беларускай дыяспары - https://byhub.org/— Заснаваны ў 2021 годзе як сумесны праект фонда Linking Media і асацыяцыі «Беларускі моладзевы хаб» пад кіраўніцтвам Алеся Лапко. У жніўні 2023 года арганізацыя была рэарганізавана ў Belarusian Youth Hub Foundation. *Дэклараваная місія* – Хаб заяўляе, што яго мэта: дапамога беларусам у адаптацыі за мяжой; падтрымка грамадзянскіх, адукацыйных і культурных ініцыятыў; стварэнне прасторы для супрацоўніцтва актывістаў, журналістаў і арганізацый; захаванне беларускай культуры і грамадскай актыўнасці ў эміграцыі. *Дзейнасць* - Паводле ўласных матэрыялаў, у Хабе праводзяцца: канферэнцыі, дыскусіі і лекцыі; сустрэчы з журналістамі, даследчыкамі і грамадскімі дзеячамі; моўныя курсы; канцэрты і культурныя імпрэзы; запіс падкастаў і медыяпраектаў; адукацыйныя праграмы для дзяцей і моладзі.

тэатральныя і музычныя праекты, моладзевыя клюбы, школы грамадзянскай актыўнасьці і валянтэрскія ініцыятывы.

У Злучаных Штатах важную ролю адыгрывае *Belarusan Youth Association of America* (BYAA), якая працуе пад эгідай БАЗА і дае маладым беларусам магчымасьць удзельнічаць у культурных, адукацыйных і грамадзкіх праектах, падтрымліваючы сувязь з беларускай спадчынай.

Мы таксама можам назіраць узьнікненьне новага пакаленьня нефармальных ініцыятыў: беларускіх кніжных клубаў, дыскусійных групаў, падкастаў, суполак у сацыяльных сетках, валянтэрскіх праектаў дапамогі новым эмігрантам. Іх асаблівасьць у тым, што яны часта ствараюцца самімі маладымі людзьмі без вялікіх бюджэтаў, але з выкарыстаньнем сучасных сродкаў камунікацыі.

Для беларусаў Паўночнай Амэрыкі галоўны ўрок гэтых прыкладаў просты: моладзь гатовая браць адказнасьць і праяўляць ініцыятыву, калі ёй давяраюць, калі яна адчувае сваю патрэбнасьць і мае магчымасьць рэалізоўваць уласныя ідэі. Таму задача нашых арганізацыяў павінна заключацца не толькі ў захаваньні традыцый, але і ў стварэньні прасторы для новага пакаленьня беларускіх лідэраў.

Прыклады маладых актывістаў у Канадзе

Маладыя беларусы ў Таронта былі сярод арганізатараў 35-й Сустрэчы беларусаў Паўночнай Амэрыкі ў 2024 годзе, дапамагаючы з рэгістрацыяй, інфармацыйным суправаджэньнем, культурнай праграмай і працай у сацыяльных сетках.

У суполках Таронта, Атавы і Манрэаля моладзь актыўна ўдзельнічае ў арганізацыі сустрэч з беларускімі грамадзкімі і культурнымі дзеячамі, у тым ліку падчас візітаў Сьвятланы Ціханоўскай і Андрэя Саньнікава ў Канаду, іншых.

У апошнія гады ў беларускай супольнасьці Канады зьявілася новая хваля актывістаў, якія займаюцца вядзеньнем старонак арганізацыяў у сацыяльных сетках, арганізацыяй культурных мерапрыемстваў, дабрачынных ініцыятыў і інфармацыйных кампаніяў. Гэта асабліва прыкметна ў Таронта, Манрэалі, Атаве і Калгары.

Ужо сёньня мы бачым шмат абнадзейлівых прыкладаў удзелу маладога пакаленьня ў грамадзкім жыцьці беларускай Канады. Маладыя беларусы арганізуюць культурныя імпрэзы, кіруюць інфармацыйнымі праектамі, прадстаўляюць беларускую супольнасьць ва ўнівэрсытэтах, выступаюць валянтэрамі падчас буйных мерапрыемстваў і ўсё часьцей бяруць на сябе адказнасьць за рэалізацыю новых ініцыятыў. Асабліва важна, што многія зь іх прыносяць у дзейнасьць беларускіх арганізацыяў сучасныя падыходы да камунікацыі, выкарыстаньня сацыяльных сетак і працы з моладзьдзю. Менавіта гэтыя людзі могуць стаць кіраўнікамі беларускай дыяспары ў наступныя дзесяцігодзьдзі.

Заключэньне

Арганізаваная беларуская дыяспара ў Паўночнай Амэрыцы ўваходзіць у новы этап свайго разьвіцьця. Перад намі стаяць сур'ёзныя выклікі, але разам з тым адкрываюцца і новыя магчымасьці.

Наш посьпех будзе залежаць ад таго, ці здолеем мы спалучыць павагу да спадчыны папярэднікаў з адкрытасьцю да новых ідэяў і новых людзей.

Беларуская прысутнасьць у Паўночнай Амэрыцы будзе мець будучыню, пакуль будуць існаваць людзі, якія хочуць быць не проста беларусамі паводле паходжаньня, але актыўнымі носьбітамі беларускай культуры, мовы і грамадзянскай адказнасьці.

Менавіта такая арганізаваная супольнасьць была мэтай нашых папярэднікаў. Менавіта такую супольнасьць мы павінны перадаць наступным пакаленьням.

Дзякуй за ўвагу.
Жыве Беларусь!